

155

Ekim 2015

İKV DEĞERLENDİRME NOTU

AB'NİN TİCARET VE YATIRIM POLİTİKASI İÇİN
YENİ VİZYONU

Selen Akses, İKV Kıdemli Uzmanı

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

www.ikv.org.tr

AB'NİN TİCARET VE YATIRIM POLİTİKASI İÇİN YENİ VİZYONU

Avrupa Komisyonu, AB'nin "Herkes için Ticaret: Daha Sorumlu Bir Ticaret ve Yatırım Politikasına Doğru" başlıklı yeni ticaret ve yatırım stratejisini 14 Ekim 2015 tarihinde açıkladı. Avrupa Komisyonu, bu yeni stratejinin önceliklerini belirlerken, bir yandan Avrupa'daki büyümeye destek ve istihdama katkı sağlanmasına, diğer yandan da önemli ticari ortaklar ile ilişkilerin güçlendirilmesine ve tüm dünyada kalkınmanın teşvik edilmesine yönelik amaçlara hizmet etmeyi hedefledi. Bilindiği üzere, AB'nin ticaret ve yatırım politikası geçtiğimiz son on yılda dünya çapında çok yoğun bir gündeme sahipti. Günümüzde AB, ürün ve hizmet ticaretinde dünyadaki en büyük ihracatçı ve ithalatçı konumunda olmakla beraber, aynı zamanda dünyada en fazla doğrudan yabancı yatırım veren ve alan küresel ekonomik aktör konumundadır. Etkinlik, şeffaflık ve AB değerleri üzerine inşa edilen bu yeni ticaret ve yatırım stratejisinde öngörülen müzakere takvimi, AB'nin önceki stratejilerinde olduğu gibi yine iddialı ve yoğun bir gündeme sahip. Önümüzdeki dönemde, AB'nin ticaret politikasında, Türkiye ile 1996 yılından bu yana oluşturduğu Gümrük Birliği'nin güncelleştirilmesi de öncelikler arasında yer alıyor. Bu değerlendirme notunda, Avrupa Komisyonunun açıkladığı yeni ticaret ve yatırım stratejisinin ana hatlarını inceleyip, Türkiye'nin bu stratejideki konumunu değerlendirmeye çalışacağız.

- Bu strateji, AB'nin ticaret politikasının daha etkin olması için, hizmet, e-ticaret ve çalışanların serbest dolaşımının öne çıktığı ve katma değer zincirine dayalı ekonominin sunduğu yeni koşulları dikkate alınarak hazırlandı.
- AB'nin yeni ticaret politikası çerçevesinde sadece gümrük vergileri, tarife dışı engelleri değil, bunların yanı sıra dijital ekonominin gelişmesiyle beraber ortaya çıkan yeni korumacı önlemlerin de kaldırılmasına yönelik önlemler alması bekleniliyor.
- Avrupa Komisyonu, TTYO müzakerelerini örnek alarak, daha şeffaf bir politika yürütmek amacıyla, müzakere edilen tüm ticari anlaşmalara ilişkin kilit belgeleri kamu ile paylaşacağına dair taahhütte bulundu. Ticaret ve yatırım politikalarındaki şeffaflığın artırılmasında, etki analizlerinin önemli araç oluşturacağı anlaşılıyor.
- Ticaret politikası ile sadece ekonomik ve ticari çıkarların gözetilmesi değil, Avrupa değerlerinin korunması ve yaygınlaştırılmasına da büyük önem veriliyor.
- Bu yeni stratejide, tedarik zinciri yönetiminde kurumsal sosyal sorumluluğun dikkate alınmasına büyük önem veriliyor.
- Avrupa Komisyonu, üçüncü ülkeler ile müzakere ettiği yatırım anlaşmalarının yanı sıra, ticaret anlaşmalarındaki yatırımların korunmasına ilişkin hükümlerin güçlendirilmesine büyük önem veriyor.
- AB, bir yandan çok taraflı müzakerelerle ticaretin serbestleştirilme sürecine de destekle bulunmaya devam ederken, diğer yandan da üçüncü ülkeler ile ticari ve ekonomik ilişkilerini ikili ve bölgesel STA'lar ile güçlendirme yollarını da değerlendirmeyi öngörüyor.
- İkili ve bölgesel anlaşmalara ilişkin olarak, AB'nin stratejik ortakları (ABD, Çin ve Japonya) ile hâlihazırda yürütülen müzakerelerin sonuçlandırılması öncelik teşkil ediyor.
- AB'nin önümüzdeki dönemde çalışmalarını dünya üretim merkezine dönüşen Asya-Pasifik bölgesine odaklamaya devam etmesi öngörülüyor.
- Avrupa Komisyonu, Gümrük Birliği'ni güncelleyerek Türkiye ile ticari ilişkilerin geliştirilmesini amaçladığını belirtiyor. Gümrük Birliği'nin güncelleşmesiyle birlikte, Türkiye'nin AB'nin üçüncü ülkeler ile akdettiği STA'lara ortak olma imkânını kolaylaştırmasının da beklenildiği ifade edildi. Türkiye ile yürütülen Gümrük Birliği'nin güncelleştirilmesi sürecinde yatırımların önemli bir gündem maddesini oluşturması bekleniyor.

Stratejinin Öncelikleri: Etkinlik, Şeffaflık ve Değerler

Bu yeni strateji¹ ile ticaret politikasını daha etkin ve şeffaf bir şekilde yürütme ve Avrupa değerlerini yansıtmaya amacı içinde olan Avrupa Komisyonu, ticari ve yatırım ilişkilerinin gelişmesinde daha sorumlu bir yaklaşım benimsemiş bulunuyor.

ETKİNLİK	ŞEFFAFLIK	DEĞERLER
<ul style="list-style-type: none">• Hizmet ticaretinin teşvik edilmesi;• e-Ticaretin kolaylaştırılması;• Mesleki iş gücünün dolaşımının teşvik edilmesi;• Uluslararası düzeyde yasal düzenlemelerdeki işbirliğinin güçlendirilmesi;• Gümrüklerin etkin yönetiminin sağlanması;• Enerji ve hammaddelere erişim güvenliğinin sağlanması;• Yenilikçiliğin korunması;• Taahhütlerin yerine getirilmesi;• Küçük şirketlerin ihtiyaçlarının daha iyi dikkate alınması;• Çalışanların değişikliklere daha kolay uyum sağlamalarının kolaylaştırılması.	<ul style="list-style-type: none">• Avrupa Komisyonunun, üye devletler, AP ve sivil toplum ile daha yakın işbirliğinde çalışması;• Daha şeffaf bir karar alma mekanizmasının yürütülmesi.	<ul style="list-style-type: none">• Yabancı ürünler için tüketicilerin güveninin kazanılması;• Yatırım alanında yeni bir yaklaşım benimsenmesi;• Gelişmekte olan ülkelerde kapsayıcı büyümenin desteklenmesi;• Sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesi;• Tedarik zincirlerinin sorumlu yönetiminin sağlanması;• Adil ve etik ticaret uygulamalarının teşvik edilmesi;• İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi;• Yoksullukla mücadele edilmesi ve iyi yönetim sağlanması.

Daha etkin bir ticaret ve yatırım politikası

Bu yeni stratejinin, AB'nin ticaret politikasının daha etkin olması için, hizmet, e-ticaret ve çalışanların (özellikle uzmanların, üst düzey yöneticilerin ve hizmet tedarikçilerinin) serbest dolaşımının öne çıktığı ve katma değer zincirine dayalı ekonominin sunduğu yeni koşulların dikkate alınarak hazırlandığı vurgulandı. Bununla, AB'nin küresel değer zincirindeki konumunun güçlendirilmesi amaçlanıyor. Tüm bunların yanı sıra, Avrupa Komisyonunun, tüketicilerin, çalışanların ve KOBİ'lerin, AB'nin yeni pazarlara açılma sürecinde en azami şekilde faydalanmalarına yönelik bir ticaret politikasının yürütülmesine özen göstereceği belirtildi.

Ürünlerin imalat süreçlerinde giderek daha fazla hizmet almaya ihtiyaç duyulduğunu göz önünde bulundurarak, Avrupa Komisyonu, mal ve hizmet ticaretlerinin

¹European Commission. "Trade for all: Towards a more responsible trade and investment policy". 2015.

serbestleştirilmesi olgusunun, ticari müzakerelerde ayrı olarak ele alınmasının artık imkânsız olduğunu savunuyor. Ayrıca hizmet ticaretinin serbestleştirilmesine paralel olarak, bu pazarın doğrudan yabancı yatırımlara yönelik olarak da teşvik edilmesi gerektiği vurgulanıyor. Şöyle ki, uluslararası hizmet ticaretinin gelişmesiyle şirketlerin yeni yerel müşterilere hizmet sunabilmeleri için yeni pazarlarda şube kurma ihtiyacı artıyor. Bu nedenle, Avrupa Komisyonu, hâlihazırda DTÖ'nün 25 üyesi ile beraber yürütülen Hizmet Ticareti Anlaşması'nın (TISA) tamamlanmasına ve Doha Kalkınma Gündemi kapsamının hizmet sektörüne de odaklanılmasına önem veriyor. Tüm bunlar bir yana, Avrupa Komisyonu, kamu hizmetlerinin (örneğin su, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler alanları gibi) üçüncü ülkeler ile akdedilen ticari anlaşmaların kapsamı dışında tutulacağına dair taahhütte bulunuyor.

Avrupa Komisyonunun açıkladığı stratejide, e-ticaretinin önünün açılmasına büyük önem verildiği belirtiliyor. Elektronik ortamda ticaretin gelişmesinin hem tüketiciler hem KOBİ'ler açısından kuşkusuz önemli fırsatlar getirmesine karşın, bu durum tüketicilerin kişisel verilerinin korunmasına ilişkin ciddi endişeleri de beraberinde getiriyor. Bu bağlamda, AB vatandaşlarının mahremiyetine ilişkin temel hakları ve kişisel verilerin korunması Avrupa Komisyonu için önemli bir öncelik teşkil ediyor. Avrupa Komisyonu kişisel verilerin korunmasına ilişkin uluslararası standartlarının geliştirilmesi ve teşvik edilmesi için çalışmalarına devam edeceğini açıkladı. Avrupa Komisyonunca dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da, dijital ekonominin gelişmesiyle beraber yeni korumacılık önlemleri olgusunun ortaya çıkmasıdır. Bu bağlamda, AB'nin yeni ticaret politikası çerçevesinde sadece gümrük vergileri, tarife dışı engelleri değil, bunların yanı sıra bu yeni korumacı önlemlerin de kaldırılması için çaba göstermesi gerekiyor.

Günümüzde tüm sektörlerde uluslararası çapta iş yapabilmek için profesyonellere geçici bir süreliğine de olsa serbest dolaşım hakkının tanınması kaçınılmaz bir koşul oluşturuyor. Oysa, hizmet sunucularının dolaşımlarına yönelik günümüzde uygulanan kısıtlamalar, ticari ve yatırım anlaşmalar ile sağlanan imkânlardan tümüyle faydalanılmasında büyük engel teşkil ediyor. Bu nedenle, Mavi Kart Yönergesi gözden geçirildiğinde, üçüncü ülkelerin vatandaşlarının hizmet sunmak için geçici bir süreliğine AB'ye gelme olasılıklarının değerlendirilmesi için Avrupa Komisyonunun baskıda bulunması öngörülüyor. Ayrıca üçüncü ülkeler ile müzakere edilen anlaşmalarda karşılıklı olarak mesleki niteliklerinin tanınmasının teşvik edilmesine büyük önem verileceği belirtildi.

AB'nin doğal kaynakların ithaline olan bağımlılığı göz önünde tutularak, Avrupa Komisyonu, AB'nin üçüncü ülkeler ile akdettiği anlaşmalarla enerji ve hammaddelere erişiminin kolaylaştırılması hususunu da ön planda tutuyor. Bu bağlamda, ticari anlaşmalara enerji ve hammaddelere yönelik ayrı bir bölümün eklenmesi öngörülüyor. Bu anlaşmalarda, örneğin, enerji ve hammaddelere erişimin kolaylaştırılmasının yanı sıra enerji verimliliğinin ve yenilenebilir enerjinin ticaretinin teşvik edilmesine yönelik hükümlere yer verilmesi planlanıyor.

Küresel tedarik zincirinde ürünlerin dolaşımının etkin bir şekilde yönetilmesi de giderek önem kazandı. Ülkeler arasında risk bilgi paylaşımı, gümrük yetkilileri arasında ve uluslararası daha fazla işbirliğine daha çok ihtiyaç duyuluyor. Bu nedenle, ticari anlaşmalarda ticaretin kolaylaştırılmasına yönelik kuralların belirlenmesi de büyük önem taşıyor.

Küresel değer zincirinde ilerleyebilmek için ayrıca araştırma ve yenilikçiliği teşvik etmek gerekiyor. Bunun için de, fikri mülkiyet haklarının (patent, ticari marka, tasarım, telif hakkı, coğrafi işaretler ve ticaret sırrı gibi) daha iyi korunması büyük önem taşıyor. Bu nedenle, Avrupa Komisyonunun, hem üçüncü ülkeler ile müzakere ettiği STA'larda hem DTÖ nezdinde yürütülen görüşmelerde fikri mülkiyet haklarının güçlendirilmesine yönelik daha fazla baskı yapması bekleniliyor. Ayrıca, Avrupa Komisyonunun bir diğer önceliği de, az gelişmiş ülkelerde ilaçlara erişimin kolaylaştırılması için girişimlerde bulunulmasıdır.

Son olarak, Avrupa Komisyonunun açıkladığı stratejide, üçüncü ülkeler ile yürütülen müzakerelerdeki düzenlemelerde işbirliğinin sağlanmasına büyük önem veriliyor. Şöyle ki, ülkeler arasında uygulanan farklı standartlar ve düzenlemeler, tarafların şirketleri için hem ek maliyet oluşturuyor, hem de idari yükün artmasına ve gümrük işlemlerinde gecikmelere neden oluyor. Tarife dışı olarak nitelendirebileceğimiz bu engellerden, büyük şirketlerden ziyade en çok KOBİ'lerin etkilendiği gözlemleniyor. Zira büyük şirketlere kıyasla, KOBİ'lerin bu engellerin önüne geçecek kaynağa ve kapasiteye her zaman sahip olmadıkları bir gerçektir. Nitekim KOBİ'lerin yeni pazarlarda karşılaştıkları engelleri daha iyi tespit edip anlaşmalarda ele alabilmek için, düzenli olarak anket çalışmalarının yürütülmesi ve KOBİ temsil kuruluşları daha sık bir araya gelinmesi öngörülüyor.

Bunların yan sıra, AB'nin ticaret politikasının daha etkin olması için anlaşmalardan azami şekilde faydalanılması ve alınan taahhütlerin yerine getirilmesi önem taşıyor. Avrupa Komisyonu, üye devletler, AP ve ilgili paydaşlar ile sıkı işbirliğinde özellikle menşe kurallarının ve gümrük işlemlerinin basitleştirilmesi gerektiği vurgulanıyor. Önem verilen bir diğer nokta da, başta KOBİ'ler olmak üzere tüm ekonomik aktörlerin ticari anlaşmaların sağladığı yeni imkânlardan bilgilendirilmeleri hususudur. Ticari anlaşmalarında sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bölümlerde yer alan taahhütlerin yerine getirildiğinin yakından takip edilmesi de önemli bir konuyu teşkil ediyor.

Diğer taraftan, Avrupa Komisyonunun, haksız ticari uygulamalara karşı sıkı bir yaklaşım benimsemeye hazır olduğu da anlaşılıyor. Bu bağlamda, Avrupa Komisyonu, gerektiği durumlarda, anlaşmazlıkların halli mekanizmasına veya uzlaştırma komitelerine başvuracağını açıkladı.

Yine, Avrupa Komisyonu, bir yandan AB'nin ticaret politika önceliklerini yeni küresel ekonomik ortama uyum sağlayacak şekilde belirlerken, bu değişim sürecinde olumsuz etkilenen çalışanlara da sahip çıkılması gerektiğine dikkat çekiyor. Bu değişimlerden dolayı işini kaybedenlerin yeniden istihdam edilmeleri için AB ve üye devletlerin, etkin istihdam politikaları yürütmeleri ve Avrupa Küreselleşme Uyum Fon'unu daha etkin hale getirmeleri şart olarak görülüyor.

Daha şeffaf bir ticaret ve yatırım politikası

AB ve ABD arasında hâlihazırda müzakere edilen Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTYO) başta olmak üzere, son yıllarda yürütülen STA müzakere süreçleri AB'nin tüm kesimleri tarafından yakından takip ediliyor. Bu müzakereler yürütülürken, AB'de tüketicilerin sağlığı ve güvenliği, çevrenin korunması ve gıda güvenliği gibi alanlarda uygulanan yüksek standartlardan ödün verileceğine ilişkin endişeler ve kaygılar sürekli olarak dile getiriliyor. TTYO müzakere sürecinde bu endişelerin önemli

bir boyut kazanmasıyla, Avrupa Komisyonu, 2015 yılı başında TTYO müzakere sürecinde gıda güvenliği, hayvan ve bitki sağlığı, ticaretin önündeki teknik engeller ve KOBİ'lere ilişkin metinleri kamuoyu ile paylaştı. Avrupa Komisyonu ayrıca, AB'nin enerji, kimyasallar, mühendislik ve taşıtlar gibi bazı kilit sektörlerde ve sürdürülebilir kalkınma gibi konulardaki yaklaşımını yansıtan pozisyon belgeleri de yayımladı. Avrupa Komisyonunun bu yöndeki girişimleri TTYO müzakerelerini daha şeffaf hale getirmek açısından önemliydi. Ayrıca Avrupa Komisyonu, tüm bu pozisyon belgelerinde, Avrupa vatandaşlarının, sanayinin, sivil toplumunun ve KOBİ'lerinin çeşitli alanlardaki endişelerini gidermek üzere argümanları sunarak, ilgili paydaşların kaygılarını gidermeye çalıştı. Avrupa Komisyonu, TTYO müzakerelerini örnek alarak, daha şeffaf bir politika yürütmek amacıyla, müzakere edilen tüm ticari anlaşmalara ilişkin kilit belgelerin kamu ile paylaşacağına dair taahhütte bulundu.

Önümüzdeki dönemde, AB ticaret ve yatırım politikası çerçevesinde, Avrupa Komisyonu, AP, üye devletler ve sivil toplum örgütleri ile daha yakın işbirliğinde bulunacağını açıkladı. Bu kapsamda, Avrupa Komisyonu, AP'nin müzakere sürecinin her aşamasına dâhil edilmesine dikkat edeceğini belirtti. Avrupa Komisyonu ayrıca, müzakere sürecine ilişkin tüm gelişmelerden üye devletlerin ve sivil toplum örgütlerinin bilgilendirilmelerine büyük önem veriyor. Bu nedenle, Avrupa Komisyonu yetkililerinin, üye devletlere ve ulusal parlamentolara düzenli olarak ziyarette bulunmaları ve sivil topluma ve vatandaşlara yönelik diyalog platformları aracılığı ile sivil toplum ile daha sık bir araya gelmeleri hedefleniyor. Avrupa Komisyonunun, müzakere sürecine ilişkin farkındalığı artırarak, ilgili paydaşların pozisyonunu ve duydukları endişeleri daha iyi anlaması bekleniyor.

Tüm bunların yanı sıra, önümüzdeki dönemlerde AB'ce ticaret ve yatırım politikası kapsamında etki analizlerine daha çok önem verileceği anlaşılıyor. Bilindiği üzere, AB için önem taşıyan ticari anlaşmaların ekonomik, sosyal ve çevre alanları üzerindeki potansiyel etkilerini daha iyi belirleyebilmek için kapsamlı etki analizleri hazırlanıyor. Bu analizler hazırlanırken, anlaşmaların KOBİ'ler, tüketiciler, bazı spesifik sektörler, insan hakları ve gelişmekte olan ülkeler üzerinde yaratacağı etkiler de özellikle değerlendirilmeye çalışılıyor. Ayrıca, anlaşmaların yürürlüğe girdikten sonra ekonomik etkilerini değerlendirmek üzere ayrı etki analizleri de yürütülüyor. Avrupa Komisyonunun ticaret ve yatırım politikalarındaki şeffaflığın artırılmasında, etki analizlerinin önemli araç oluşturacağı anlaşılıyor.

Avrupa Komisyonunun şeffaflık konusunda son olarak, üzerinde durduğu bir diğer husus da, ticaret politikası savunma sürecinin daha şeffaf hale getirilmesidir. Bu kapsamda alınacak önlemler arasında, 2016 yıl ortası itibarıyla ticaret savunma davalarında ilgili taraflara belgelere erişim imkânının sağlanması ve erişimin kolaylaştırılması yer alıyor.

Değerlere dayalı bir ticaret ve yatırım politikası

Son olarak, bu stratejide önem verilen bir diğer husus da, AB'nin ticaret politikası ile sadece ekonomik ve ticari çıkarların gözetilmesi değil, Avrupa değerlerinin korunması ve yaygınlaştırılmasına da büyük önem verilmesidir. Bu bağlamda, AB'nin akdedeceği ticari anlaşmalarda insan hakları, adil ve etik ticaret ve sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin değerlerin de ön planda tutulması öngörüldü.

Kuşkusuz AB'nin akdettiği ticari anlaşmalar sayesinde, AB tüketicileri daha ucuz ve daha geniş bir ürün yelpazesinden faydalanabiliyor. Ancak, tüketiciler için ürün yelpazesi ve maliyet kadar kullandıkları ürünlerin güvenliği de büyük önem taşıyor. Ayrıca, günümüzde daha bilinçli olan tüketiciler satın aldıkları ürünlerin imal edildiği tesislerde insan haklarının, işçi haklarının ve çevrenin korunduğundan emin olmak istiyorlar. Bilindiği üzere, AB açısından tüketici sağlığı ve güvenliği, işçi hakları ve çevreye ilişkin belirlediği koruyucu standartlar çok yüksek düzeyde tutulması önem arz ediyor. Durum böyle olunca, Avrupa Komisyonu, bir yandan AB'nin imzaladığı ticari ve yatırım anlaşmalarında bu standart düzeyinde ödün vermeyeceğini taahhüt ederken, öte yandan da, tedarik zincirlerinin daha sorumlu davranmaları bekleniliyor. Bu bağlamda, Avrupa Komisyonunun açıkladığı yeni stratejide, tedarik zinciri yönetiminde kurumsal sosyal sorumluluğun dikkate alınmasına büyük önem verileceği vurgulanıyor.

Bu stratejiye damgasının vuran bir diğer husus da, Avrupa Komisyonunun yatırımların korunmasına ilişkin benimsediği yaklaşımı hakkında daha detaylı bilgilerin verilmesidir. Şöyle ki, Aralık 2009'ta yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile yatırımların korunmasına ilişkin yükümlülük üye devletlerden AB'ye devredildi. Bu nedenle, Avrupa Komisyonu, üçüncü ülkeler ile müzakere ettiği yatırım anlaşmalarının yanı sıra, ticaret anlaşmalarındaki yatırımların korunmasına ilişkin hükümlerin güçlendirilmesi de önemli bir önceliğe dönüştü. Hâlihazırda uygulanan yatırım rejimlerinde, sürecin şeffaf olmadığı ve hakemlerin bağımsızlığının sorgulandığı göz önünde tutulduğunda, bu alanda küresel yatırım rejimi alanında ciddi bir reform gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyuluyor. Avrupa Komisyonunca açıkladığı dünya çapında önemli bir yatırımcı ve yatırım merkezi olan AB'nin bu alanda liderlik göstermeye hazır olduğu anlaşılıyor. Nitekim TTYO müzakere sürecinde, AB'nin bu alanda önemli girişimlerde bulunduğu bir gerçektir. Avrupa Komisyonunun üçüncü ülkeler ile imzalayacağı anlaşmalarda, devletin düzenleme hakkının korunmasına öncelik verileceği belirtildi. TTYO müzakere sürecinde yatırımcılarla devlet arasındaki uyuşmazlıkların halli mekanizmasına ilişkin maddenin anlaşmanın kapsamına dâhil edilmesinin önemli eleştirilere karşılaşılmaması sonucunda, AB tarafından bir Yatırım Mahkeme Sistemi'nin oluşturulması önerildi. Bu yeni sistemin Birinci Derece Mahkeme ve bir Temyiz Mahkemesi'nden oluşması öngörülüyor. Hakemlerin Uluslararası Adalet Divanı ve DTÖ'nün Temyiz Organında olduğu gibi yüksek niteliklerle donatılması ve yine hakemlerin bağımsızlıklarını sağlamak için de bir davranış kodu hazırlanması önerildi. Bunun yanı sıra, Avrupa Komisyonunun ayrıca daimi bir Uluslararası Yatırım Mahkemesi'nin oluşturulması için diğer ülkeler ile işbirliğinde bulunmaya hazır olduğu anlaşılıyor.

AB Antlaşmalarının, AB'nin Avrupa değerlerini diğer ülkelere yayması, az gelişmiş ülkelerin kalkınma süreçlerine destek bulunması ve ayrıca dünya çapında sağlık güvenliği, yüksek sosyal ve çevre standartlarının kabul edilmesinde ve insan haklarının korunmasında katkıda bulunması öngörülüyor. Bu hedefleri gerçekleştirmek açısından da, ticari ve yatırım anlaşmaları önemli bir araç teşkil ediyor. Ayrıca bu anlamda, AB sürdürülebilir kalkınma hedeflerini ticaret politikasına entegre etmeye özen gösteriyor ve çabalarının bu yönde devam edeceği yönünde taahhütte bulunuyor.

Yukarıda belirtildiği gibi, AB ticaret politikasını bir araç olarak kullanarak az gelişmiş ülkelerin kalkınma sürecine destek vermeye çalışıyor. AB'nin bu yöndeki öncelikli amacı, bu ülkelerin bölgesel ve küresel değer zincirinde ilerlemelerini sağlamaktır. Bu amaca hizmet açısından, AB'nin az gelişmiş ülkeler ile imzaladığı Genelleştirilmiş Tercihler Sistem (GSP) ve AB'nin 2007 yılında açıkladığı Ticaret için Yardım Stratejisi

önemli rol oynuyorlar. Nitekim, önümüzdeki dönemde, Avrupa Komisyonu tarafından bu iki girişimde kaydedilen gelişmelerin değerlendirilerek gözden geçirilmesi öngörülüyor. Yeni ticaret ve yatırım stratejisinde, Avrupa Komisyonunun ayrıca Doha Turunda, az gelişmiş ülkelere lehine bazı avantajların tanınması için baskı oluşturacağı da açıklanmış bulunuyor.

Bunların yanı sıra, Avrupa Komisyonu ayrıca yürüttüğü ticaret politikasıyla sürdürülebilir kalkınmanın sosyal ve çevre ayağını destekliyor. Örneğin 1 Ocak 2014 tarihinde yürürlüğe giren Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi Artı (GSP +) AB'nin gelişmekte olan ülkelere uygulanan Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'nin (GSP) bir parçasıdır. Bu yeni sistem GSP'den önceden faydalanan ülkelerin insan hakları, çalışma hakları, sürdürülebilir kalkınma ve iyi yönetişime ilişkin uluslararası anlaşmaları kabul etmeleri için bir anlamda teşvik sağlıyor. Söz konusu anlaşmaları kabul etmeleri ve uygulamaları durumunda, AB, bu ülkelerin Birliğe yönelik yaptıkları ihracatlarda gümrük indirimi uyguluyor. Avrupa Komisyonu, ayrıca, serbest ticaret anlaşmalarının (STA) ve GSP'sin uygulamasında, çalışma standartları (çocuk işçiliğinin ve zorunlu çalışmanın yasaklanması, iş yerinde ayrımcılığın yasaklanması, sendika kurma ve toplu müzakere hakkından faydalanılması) ve işyerinde sağlık ve güvenliğin sağlanmasına ilişkin hükümlerin etkin bir şekilde yerine getirildiğine dikkat edeceğini açıkladı. Aynı şekilde, üçüncü ülkeler ile müzakere edilen STA'larda, doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi ve korunması (biyo-çeşitliliği, toprak ve su, orman ve kereste, vahşi tabiat ve balıkçılık) ve iklim değişikliği ile mücadele gibi hususlara daha fazla önem verileceği de belirtildi. Tüm bunların yanı sıra, AB, bazı DTÖ üyesi ülkeler ile hâlihazırda yürüttüğü Çevresel Ürünler Anlaşması'na yönelik müzakerelerin ilerlemesi için çalışacağını açıkladı. Bilindiği üzere, bu anlaşma ile yenilenebilir enerji ve atık yönetimi gibi yeşil teknolojilerin ticaretinin kolaylaştırılması amaçlanıyor.

Bu stratejide, AB'nin yürüteceği ticari ve yatırım anlaşmalarında üçüncü ülkelerde insan haklarının geliştirilmesi, çocuk işçiliği ve zorunlu çalışmanın önüne geçilmesinin yanı sıra, adil ve etik ticaretin teşvik edilmesi, yönetişimin geliştirilmesi ve yolsuzlukla mücadele edilmesine yönelik hükümlere de yer verilmesine büyük önem verileceği vurgulandı. Yolsuzluğa ve zayıf yönetim durumlarına karşı, anlaşmanın tarafları arasında bir danışma mekanizmasının oluşturulması öneriliyor.

Avrupa Komisyonunun açıkladığı bu stratejide, tedarik zinciri yönetiminde sosyal kurumsal sorumluluğun önemi vurgulandı. Bu kapsamda, özellikle BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri, BM Küresel İlkeler Sözleşmesi, ILO Çokuluslu Şirketler ve Sosyal Politikaya ilişkin İlkeler Üçlü Bildirgesi ve OECD Çok Uluslu Şirketler Rehberi'nde yer alan ilkelerin uygulanmasını destekleyeceğini açıkladı. Tedarik zincirlerinde şeffaflığın artırılması ve tüketicilerin daha fazla bilgiye ulaşmalarını sağlayacak önlemlerin alınmasına da önem verileceği belirtildi. Avrupa Komisyonu ayrıca, giyim sektöründe çalışma koşullarının iyileştirilmesi için küresel bir yaklaşımın geliştirilmesi için ILO ve OECD ile yakın işbirliğinde bulunacağını açıkladı.

AB'nin stratejisinde Asya- Pasifik ön planda

Bilindiği üzere, geçtiğimiz son yıllarda, AB, üçüncü ülkeler ile ticari ilişkileri güçlendirerek ve anlaşmaların kapsamını geniş tutarak yeni ve farklı pazarlara erişim imkânı kazanmaya çalışıyor.

Avrupa Komisyonunun sunduğu ticaret ve yatırım politikası stratejisinde, DTÖ nezdinde yürütülen çok taraflı müzakereler çerçevesinde ticaretin serbestleştirilmesi AB'nin önceliği olmaya devam ediyor. AB için, DTÖ nezdinde yürütülen müzakerelerin yeniden canlandırılması ve bu kapsamda, Doha Turu'nun tamamlanması öncelik teşkil ediyor. Bunun için de, Komisyon, DTÖ'nün özellikle fikri mülkiyet hakları ve e-ticaret gibi alanlarda küresel ticaret kurallarının uygulanmasında kilit bir rol oynaması gerektiğini savunacak. Ayrıca AB, bazı konularda bir grup DTÖ üyesinin ilerlemeye kaydetmelerine fırsat verilerek daha ileriki, aşamalarda ise diğer DTÖ üyelerinin sürece katılmalarına imkân tanımalarını önermeyi planlıyor.

AB, bir yandan çok taraflı müzakerelerle ticaretin serbestleştirilme sürecine de destekte bulunmaya devam ederken, diğer yandan da üçüncü ülkeler ile ticari ve ekonomik ilişkilerini ikili ve bölgesel STA'lar ile güçlendirme yollarını arayacağı anlaşılıyor. Ancak AB, DTÖ'yü güçlendirecek ve destekleyen/tamamlayan nitelikteki ikili ve bölgesel anlaşmalar yürütmeye özen gösteriyor.

Bu bağlamda önümüzdeki dönemde, ikili ve bölgesel anlaşmalara ilişkin olarak, AB'nin stratejik ortakları ile hâlihazırda yürütülen müzakerelerin sonuçlandırılması öncelik teşkil ediyor. Bu kapsamda, ABD ile yürütülen TTYO, Japonya ile yürütülen STA ve Çin ile yürütülen yatırım anlaşmasına yönelik müzakerelerin tamamlanması ilk öncelikler arasında yer alıyor. Kanada ile imzalanan Kapsamlı Ekonomik ve Ticari Anlaşma (CECA) şu ana kadar AB'nin müzakere ettiği en kapsamlı STA'dır. Avrupa Komisyonu, anlaşmayı Konsey ve AB'ye sunarak anlaşmanın yürürlüğe girmesi için onay almayı hedefliyor.

Avrupa Komisyonunun açıkladığı ticaret ve yatırım stratejisinde AB'nin önümüzdeki dönemde çalışmalarını dünya üretim merkezine dönüşen Asya-Pasifik bölgesine odaklamaya devam edeceği anlaşılıyor. Nitekim AB ticaret politikasının son zamanların en büyük başarılarından birisi, Güney Kore ile Temmuz 2011'te yürürlüğe giren STA olarak kabul ediliyor. Bu anlaşma, AB'nin şu ana kadar yürürlükte olan en önemli ve en kapsamlı ikili ticari anlaşma olma niteliğini taşıyor. Ancak Avrupa Komisyonu, Güney Kore ile STA müzakereleri yürütüldüğünde, yatırımların korunmasına ilişkin yükümlülük, henüz üye devletlerden AB'ye geçmemiştir. Bu nedenle yatırımların korunmasını kapsayacak şekilde anlaşmanın revize etme imkânını değerlendirileceği açıklandı.

AB, ayrıca, Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği ülkeleri (ASEAN) ile ticari ilişkilerini geliştirmeye büyük önem veriyor. Nitekim AB, Singapur ile Kasım 2014'te bu alandaki müzakerelerini tamamlamış ve Vietnam ile Ağustos 2015'te genel bir STA çerçevesi üzerinde anlaşmaya varmış bulunuyor. Kuşkusuz, AB'nin Güney Kore ile kapsamlı bir STA imzalaması, Asya bölgesindeki diğer ülkelerin, Güney Kore'ye karşı rekabet gücülerini kaybetme tehlikesine karşı AB ile kapsamlı bir anlaşma imzalamaları için itici bir güç oluşturdu. Stratejide, AB'nin Hindistan ile STA müzakerelerini yeniden canlandırmaya hazır olduğu belirtiliyor. Avrupa Komisyonu ayrıca, Avustralya ve Yeni Zelanda ile STA müzakere etmek için onay isteyeceğini ve Tayvan ve Hong Kong ile de yatırım anlaşması için müzakere başlatma imkânlarını değerlendireceğini açıkladı.

AB, Asya-Pasifik ülkelerinin yanı sıra, Afrika, Latin Amerika, Karayipler ve komşu ile ülkeler ile ticaret ve yatırım ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik girişimlere de önem veriyor. Afrika ile ilgili olarak AB, 2014 yılında, toplamda 27 ülke ile üç bölgesel (Bati Afrika, Doğu Afrika ve Güney Afrika) Ekonomik Ortaklık Anlaşmalarını tamamlamış

bulunuyor. Avrupa Komisyonu bu anlaşmaların etkin bir şekilde uygulamaya geçirilmesi ve bu kapsamda özellikle güçlü kurumlar ve mekanizmaların geliştirilmesi için Afrika temsilcileri ile yakın bir işbirliği yürütmeye hazır olduğunu belirtiyor. Bu anlaşmalar Afrika ülkelerindeki hukuk üstünlüğünün ve iyi yönetişimin geliştirilmesine yönelik reformlara da katkı sağlayacağı düşünülüyor. Mevcut anlaşmaların esasında daha çok mal ticaretini kapsadığından, Avrupa Komisyonu, ileri aşamada bu anlaşmaların kapsamının hizmetlere ve yatırımlara genişletilmesi hususunu değerlendirilebileceğini açıkladı. AB ayrıca, Latin Amerika ve Karayipler’de 33 ülkeden 26’sıyla tercihli ticaret anlaşmaları imzalamış bulunuyor. Bu kapsamda, örneğin Peru, Kolombiya ve Ekvator ile oluşturulan çok taraflı STA ve Orta Amerika ülkeleri ile imzalanan Ortaklık Anlaşması AB ve Latin Amerika ülkeleri arasındaki ticari ilişkilerde önemli bir ivme kazandırdı. Önümüzdeki dönem, AB için Mercosur ülkeleri ile yürüttüğü STA müzakerelere yoğunlaşması ve Meksika ile Şili ile mevcut STA’nın revize edilmesi öncelik teşkil etmesi söz konusu.

Öte yandan, AB’nin yürüttüğü komşuluk politikasına paralel olarak, Haziran 2014’te Ukrayna, Moldova ve Gürcistan ile imzalan birer Ortaklık Anlaşmalarının etkin bir şekilde uygulanmasının sağlanmasının yanı sıra, Tunus ve Fas ile yürütülen ticari anlaşma müzakerelerinin tamamlanması Avrupa Komisyonunun diğer öncelikleri arasında yer alıyor. Diğer yandan, stratejik önem taşıyan Rusya ile ticari ve ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi de isteniyor ancak bu husus Rusya’nın önümüzdeki dönemde iç ve dış politikasına endeksli olacağı anlaşılıyor.

Bu strateji ile Türkiye’ye yeni bir fırsat penceresi mi?

AB’nin yeni ticaret ve yatırım politika stratejisinde, Avrupa Komisyonu, Gümrük Birliği’ni güncelleyerek Türkiye ile ticari ilişkileri geliştirmeyi amaçladığını belirtiyor. Stratejide, Türkiye’ye ayrılan bölümde, Gümrük Birliği’nin kapsamının sadece sanayi ürünleri ile sınırlı kaldığı ve anlaşmazlıkların çözümünde etkili bir mekanizmanın yer almadığına dikkat çekiliyor. Gümrük Birliği’nin güncelleşmesiyle birlikte, Türkiye’nin AB’nin üçüncü ülkeler ile akdettiği STA’lara ortak olma imkânını kolaylaştırmasının da beklenildiği ifade edildi. Avrupa Komisyonunun önceki ticaret politikası stratejisinde Türkiye’ye atıfta bulunulmazken, bu stratejide, Gümrük Birliği’nin güncellenmesine değinilerek Türkiye ile daha yakın bir işbirliğinde bulunulacağı belirtiliyor. Gümrük Birliği için oluşturulacak yeni çerçeve ile hizmet, tarım ve kamu alımlar alanlarındaki ekonomik potansiyelin değerlendirilmesi bekleniliyor.

Bilindiği gibi, Türkiye-AB arasında Gümrük Birliği’nin yürürlüğe girmesinden bu yana, değişen küresel ekonomik ortam ile Gümrük Birliği’nde bazı tasarım kusurlarının ortaya çıkması sonucunda, Birliğin kapsamının hizmet, tarım ve kamu alımları gibi alanlara genişletilmesi ve günümüzdeki işleyişine ilişkin yaşanan sorunların ve asimetriklerin giderilmesi için Gümrük Birliği’nin revize edilmesi yönünde karar alındı. Mayıs 2015’te Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekci ve Avrupa Komisyonunun Ticaretten Sorumlu Üyesi Cecilia Malmström tarafından açıklanan bu karar ardından, iki taraf da etki analizlerin hazırlanması ve istişare süreçlerinin yürütülmesi için çalışmalara başlamış bulunuyorlar.

Avrupa Komisyonunun söz konusu stratejisinde, Gümrük Birliği’nin güncellenmesine ilişkin pozisyonu hakkında detaylı bilgilere yer verilmese de, hizmet, tarım, kamu

alimlerinin yanı sıra, yatırımların korunmasının da gündeme getirilmesi beklenilebilir. Şöyle ki, yukarıda belirtildiği gibi, 2009 yılında Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden bu yana, AB, üçüncü ülkelerle müzakere ettiği anlaşmalar kapsamında yatırımların korunmasına ilişkin hükümlere yer vererek, yatırım ortamının iyileştirilmesi, Avrupalı yatırımcılar açısından üçüncü ülkelerde yasal düzenlemenin iyileştirilmesi ve yatırımların önündeki engellerin kaldırılmasını amaçlıyor. Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı yatırımlarının yüzde 70'inden fazlasının AB kaynaklı olduğu göz önünde tutulursa, Türkiye ile yürütülen Gümrük Birliği'nin güncelleştirme sürecinde yatırımların da masaya yatırılması kaçınılmaz bulunuyor. Özellikle Avrupa Komisyonunun Güney Kore ile bile olan STA'nın yatırımların korunmasına ilişkin hükümlere yer verecek şekilde revize etme isteği olduğu göz önünde bulundurulursa, Türkiye ile de bu konuyu gündeme getirme olasılığı çok yüksektir.

Avrupa Komisyonunun yürüteceği anlaşmalarda çalışanların dolaşımına yönelik günümüzde uygulanan kısıtlamaların kaldırılarak geçici olarak özellikle profesyonellerin, uzmanların ve üst düzey yöneticilerin hizmet sunmaları için kendilerine dolaşım imkânlarının sağlanması yönünde daha fazla baskı yapılacağı anlaşılıyor. Türkiye açısından işçilerin serbest dolaşımı da hassas bir konu olduğu göz önünde tutulduğunda, bu konuyu Gümrük Birliği'nin güncellemesine ilişkin yürütülen müzakerelerde gündeme getirilmesi büyük önem taşıyor. Kaldı ki, 2000 yılından beri yürürlükte olan AB-Meksika STA'sını revize edilmesi ve bu kapsamda da hizmet sunucuların serbest dolaşımının da ele alınması öngörülüyor.

Son olarak, Avrupa Komisyonunun açıkladığı stratejide, Türkiye açısından olumlu olarak nitelendirebileceğimiz bir gelişme de, AB'nin üçüncü ülkeler ile tamamladığı STA'lara dâhil olmak isteyen ülkeler için uygun mekanizmalar geliştirme fikrinin de benimsemiş olmasıdır. Bilindiği üzere, Gümrük Birliği'nin oluşturulmasıyla beraber, Türkiye'nin AB'nin Ortak Ticaret Politikasına uyum sağlamakla yükümlü konuma gelmesi ve bu kapsamda AB'nin üçüncü ülkeler ile yaptığı STA ve otonom rejimlerine uyum sağlaması gerekiyor. Ancak AB ile bir ticari anlaşma imzalayan ülkelerin bazıları Türkiye ile ayrı bir anlaşma için müzakerelerde bulunmak istemiyor. AB'nin STA imzaladığı bazı ülkelerin Türkiye ile ayrı bir anlaşma imzalamaya yanaşmamaları Türkiye'nin ticari ve ekonomik ilişkileri aleyhinde bir durum oluşturuyor. Bu bağlamda, AB'nin üçüncü bir ülkenin bir STA'ya daha sonra katılabilmesini sağlayacak bir mekanizmasının oluşturulması belki de Gümrük Birliği'nde meydana gelen bu asimetric durumun üstesinden gelmek açısından vesile olabilir. Nitekim stratejide, Türkiye ile ilgili ayrılan bölümde de, Gümrük Birliği'nin güncellenmesiyle beraber Türkiye'nin AB'nin STA'larına daha kolay entegre olabilmesi yolunun açılacağı hususuna da vurgu yapıldığı dikkat çekiliyor. Avrupa Komisyonunun bu yöndeki yaklaşımı özellikle TTYO sürecine, Türkiye gibi, dâhil olmak istediklerini belirten ülkeler açısından büyük önem taşıyor. Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin güncellenmesi Türkiye'nin TTYO sürecine katılabilmesi açısından da önemli bir ara aşama teşkil ediyor.